

27. Natsionalnyi tekhnichniy universytet Ukrainy «Kyivskiy politekhnichniy instytut imeni Ihoria Sikorskoho». [National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»]. Retrieved from: <https://kpi.ua/> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
28. Kharkivskiy natsionalnyi universytet radioelektroniky. [Kharkiv National University of Radio Electronics]. Retrieved from: <https://nure.ua/> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
29. Sumskiy derzhavnyi universytet. [Sumy State University]. Retrieved from: <https://sumdu.edu.ua/uk/> (Last accessed: 09.04.2022) [in Ukrainian].
30. Standart vyshchoi osvity Ukrainy. [Standard of higher education of Ukraine]. (2018). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/242-Turizm-bakalavr.21.01.22.pdf> (Last accessed: 10.04.2022) [in Ukrainian].
31. Standart fakhovoi peredvyshchoi osvity Ukrainy OPS Fakhovi molodshyi bakalavr. [Standard of professional preliminary education of Ukraine EPD Professional junior bachelor]. (2021). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2021/07/13/242.Turiz.13.07.docx> (Last accessed: 10.04.2022) [in Ukrainian].
32. Kremen V.H., Luhovyi V.I., Saukh P.Iu., Talanova Zh.V. (2022). Merezha derzhavnykh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy: analitichnyi ohliad konkurentospromozhnosti. [Network of state institutions of higher education in Ukraine: an analytical review of competitiveness.]. Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2022, part (1). P. 1-8 [in Ukrainian].
33. Reiestr subiektiv osvitnoi diialnosti. Zaklady vyshchoi osvity. [Register of subjects of educational activity. Institutions of higher education]. Retrieved from: <https://registry.edbo.gov.ua/> (Last accessed: 10.04.2022) [in Ukrainian].
34. Skilky inozemtsiv pobuvalo v Ukraini za 2021 rik. [How many foreigners visited Ukraine in 2021]. (2021). Retrieved from: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/321701-skilki-inozemtsiv-pobuvalo-v-ukrayini-za-2021-rik/> (Last accessed: 10.04.2022) [in Ukrainian].
35. Rektory zaproponuvaly zmenshyty kilkist vyshiv v Ukraini – Shkarlet vidmovovysia. [Rectors proposed to reduce the number of graduates in Ukraine – Shkarlet refused]. Retrieved from: <https://life.ppravda.com.ua/society/2022/03/27/247992/> (Last accessed: 10.04.2022) [in Ukrainian].

УДК 37.013:316.77

DOI 10.31652/2415-7872-2022-70-67-73

ВАСИЛЬ КАПЛІНСЬКИЙ

orcid.org/0000-0003-0829-1079

vasuliukaplinskiy@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ЗБАГАЧЕННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ АНАЛІЗУ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Стаття відображає збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя шляхом розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій, оскільки професійне становлення педагога передбачає обов'язкове оволодіння досвідом пошуково-творчої діяльності.

На основі узагальнення підходів поетапного аналізу проблемно-педагогічної ситуації розроблено власну технологію її розв'язання, за якою досягнення очікуваного результату передбачає осмислення й усвідомлення проблеми, цілепокладання, актуалізацію педагогічних знань як теоретичних позицій для розв'язання ситуації; вибір оптимального способу впливу на ситуацію; проектування зворотної реакції та подальшого розвитку подій; реалізацію оптимального способу впливу та його комунікативне забезпечення.

Ключові слова: *проблемно-педагогічна ситуація, педагогічна задача, алгоритм розв'язання педагогічних ситуацій, творчий потенціал майбутнього вчителя.*

VASYL KAPLINSKYI

Doctor of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Chair of Pedagogy and Vocational Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University

Ostrozhskego str. 32, Vinnitsia

ENRICHMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE TEACHER BY MEANS OF ANALYSIS AND SOLVING OF PEDAGOGICAL PROBLEMS

The article reflects the enrichment of the creative potential of the future teacher by solving problem-pedagogical situations, since the professional development of a teacher involves the mandatory mastery of the experience of research and creative activity. On the basis of the generalization of the approaches of step-by-step analysis of the problem-pedagogical situation, a technology for its solution has been developed, according to which the achievement

of the expected result involves the understanding and awareness of the problem, goal setting, and the actualization of pedagogical knowledge as theoretical positions for solving the situation; choosing the optimal way to influence the situation; design of backlash and further development of events; implementation of the optimal method of influence and its communicative support. The content of the article is based on the use of the author's manual "100 difficult situations in lessons and outside of lessons: looking for solutions" with various pedagogical situations proposed for analysis and solution: with ready-made solution options that require critical thinking and evaluation in terms of compliance or inconsistency with the circumstances; with the task of predicting the consequences of the proposed options and supplementing them with their own considerations; situations, the continuation of which (optimal solutions) are presented at the end of the collection, and the student turns to them after his own attempts to predict the development of events and compares his predictions with real solutions; unfinished situations that offer to independently model one's own options for further behavior; situations with specific tasks for each, aimed at realizing the student's creative potential; with the construction of creative models of the teacher's self-presentation when meeting the students for the first time; situations that combine several problems and require special attention to the content of events, etc. Thus, solving them, the future teacher gradually masters the experience of creative activity.

Key words: *problem-pedagogical situation, pedagogical task, algorithm for solving pedagogical situations, creative potential of the future teacher.*

Сучасна вітчизняна освіта потребує творчих педагогів, здатних не тільки репродукувати вже напрацьоване, а й створювати креативне освітнє середовище. Збагачення творчого потенціалу студентів – одна з умов процесу професійного становлення, оскільки його ефективність, насамперед, пов'язана саме з творчою діяльністю, з напруженою інтелектуальних та волевових зусиль.

У цьому контексті цікавими є думки британського журналіста Джорджа Монбіо про цінність у постіндустріальному суспільстві творчих здібностей і вмінь критично мислити. Він зауважує, що постіндустріальна епоха ставить нові вимоги, а підхід до освіти залишається незмінним, вона підлаштовує суб'єктів освітньої діяльності під жорсткі стандарти та змушує їх діяти, як машини, заганняючи в певні рамки і знижуючи шанси на успіх в майбутньому. Студенти отримують навички, які журналіст вважає контрпродуктивними. Рутинна робота, яку легко можуть виконувати роботи, не забезпечує успішне майбутнє людини, якщо в процесі навчання вона не орієнтована на діяльність, що потребує гнучкості, винахідливості та комунікабельності. Найбільш цінними, на його думку, для успіху в майбутньому є вміння швидко розв'язувати задачі і підходити до них творчо. З цією метою необхідно орієнтуватись на ті освітні програми, які пропонують у процесі здобуття освіти розв'язувати конкретні кейси та створювати власні творчі проекти [9].

Саме творчість, як характерна ознака найвищого рівня професійного становлення, дає можливість педагогу не тільки репродукувати професійні знання, вміння і навички, а й педагогічно доцільно і грамотно імпровізувати в кожному конкретному випадку шкільної дійсності, швидко і адекватно реагувати в будь-якій ситуації (І. Зязюн, С. Сисоєва, В. Моляко, С. Яланська та ін.).

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних позицій авторської технології збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя засобами аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій.

Важливою теоретичною позицією для нашого дослідження є теза С. Сисоєвої про те, що педагогічна творчість як цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога, центральною ланкою якого є особистісно орієнтована розвивальна взаємодія її суб'єктів, сприяє їх внутрішньому руху та саморуху [7].

На думку психологів, творчий потенціал майбутнього педагога є його особистісним дериватом і не може успішно реалізуватись без задіяння інтелектуальної сфери, розвитку розумових здібностей та творчої уяви. С. Максименко зазначає, що творчість передбачає наявність у особистості здібностей, знань і вмінь, мотивів, завдяки яким створюється продукт, що вирізняється унікальністю, оригінальністю та новизною [5].

Процес творчості, стверджував В. Сухомлинський, розмірковуючи над її значенням, характеризується тим, що творець справляє величезний вплив на тих, хто поряд з ним, самою своєю працею та її наслідками; одухотворенням і натхненням однієї особистості породжуються одухотворення й натхнення в душах інших людей. На його думку, «Творчість, проявляє себе в незримих ниточках, які об'єднують серця» [8, с. 307]. Ця теза В. Сухомлинського про особливості впливу самого процесу творчості, що зумовлює самозбагачення особистості, є суттєвою щодо професійного становлення майбутнього вчителя.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, багаторічний досвід роботи у закладі вищої педагогічної освіти переконують у тому, що збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя як складової його професійного становлення в значній мірі здійснюється засобами аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій.

Розвиток творчого потенціалу студента не може бути успішним без творчої активності, яка є відносно сталим утворенням у структурі особистості і може розглядатись як інтегративна якість, комплекс якої включає інтелектуальні, характерологічні, емоційні риси, що надають можливість творчо працювати у будь-якому виді людської діяльності.

На думку багатьох учених (О. Акімова, Г. Балл, Л. Даниленко, О. Дубасенюк, В. Максименко, І. Мельникова, В. Рибалко, С. Сисоєва, В. Шевченко та ін.) творча активність найбільше проявляється в процесі розв'язання педагогічних задач, що постійно виникають у професійній діяльності вчителя, а здатність знаходити оптимальні варіанти їх розв'язання є важливим критерієм наявності у нього творчого потенціалу. Ми погоджуємось з ними в тому, що педагогічна задача уособлює собою важливу ділянку творчого процесу, оскільки складає змістову і технологічну основу творчості, виступаючи як важливий засіб і (одночасно) як суттєва умова збагачення творчого потенціалу особистості. «Якщо навколишнє життя, – стверджував Л. Виготський, – не ставить перед людиною задачі, тоді немає ніякої основи для виникнення творчості» [1, с. 23-24].

Узагальнення наукових позицій названих учених дозволяє визначити суттєві характеристики творчої активності вчителя, що охоплюють пізнавальну і перетворюючу діяльність як цілісний процес і як його окремі компоненти, а саме: стали спрямованість на творчий пошук, власні відкриття, матеріальне втілення задумів.

У сучасній психолого-педагогічній літературі педагогічна творчість трактується як процес розв'язання вчителем у змінюваних обставинах нескінченного ряду освітніх задач. Такий діалектичний зв'язок між творчістю і задачами дозволяє вважати одним із провідних засобів збагачення творчого потенціалу студентів цілеспрямоване розв'язання педагогічних ситуацій. Обґрунтування обраного нами засобу – проблемно-педагогічних ситуацій – потребує розкриття сутності цього поняття у співставленні з поняттям «педагогічна задача». Ці категорії привертали до себе увагу багатьох дослідників (О. Акімова, Г. Балл, О. Дубасенюк, С. Рубінштейн та ін.). Ми поділяємо точку зору названих учених, що педагогічна ситуація містить у собі педагогічну проблему, на основі якої формулюється педагогічна задача. З однієї й тієї ж педагогічної ситуації різні педагоги можуть вивести для себе власні задачі, які будуть відрізнятися одна від одної. Тому формулювання педагогічної задачі (не кажучи вже про її розв'язання) як результат творчої діяльності вчителя може бути водночас показником його професійно-творчої активності.

О. Дубасенюк вбачає роль педагогічної задачі в тому, що її розв'язання «сприяє переходу із вихідного рівня на якісно новий рівень розвитку, що стимулює педагога до самостановлення, саморозвитку» [2, с. 122-123]. Педагогічна ситуація виступає основним засобом формування і розвитку аналітико-рефлексивних умінь майбутнього вчителя, оскільки вона дозволяє занурити студента в середовище майбутньої професійної діяльності шляхом розгляду широкого спектру можливих педагогічних проблем.

Це підтверджує наш вибір проблемно-педагогічних ситуацій як засобу збагачення творчого потенціалу майбутнього педагога у його професійному становленні, оскільки вони, розвиваючи творчі здібності і педагогічне мислення, одночасно підсилюють і зміцнюють мотивацію, забезпечують практичне застосування педагогічної теорії, сприяють професійному самовихованню студента, формують рефлексивні вміння.

Педагогічною ситуацією ми вважаємо виникнення напруження в освітньо-виховному процесі у взаємовідносинах педагога і вихованців, цілеспрямоване усунення якого може бути забезпечено вибором оптимального способу впливу, що відображає рівень загальнопедагогічної компетентності та професійної культури вчителя. Педагогічна ситуація містить проблему, яка потребує пошуку оптимального варіанту її розв'язання, інформації для планування педагогічно доцільних дій та прийняття правильних рішень.

Таким чином здатність успішно орієнтуватись у нових педагогічних ситуаціях і знаходити оптимальні варіанти їх розв'язання можна вважати важливим результатом педагогічної творчості. Проблемні педагогічні ситуації активізують процес творчого пошуку, оскільки вони, з одного боку, вимагають від майбутнього вчителя високого рівня загальнопедагогічної компетентності, з іншого, сприяють її формуванню, впливаючи на ефективність процесу професійного становлення.

Окрім того, включаючись в пошук варіантів розв'язання проблемно-педагогічної ситуації, студенти збагачуються відповідними знаннями і вміннями, розширюють загальний світогляд, поповнюючи гностичну складову професійного становлення. Це суттєво впливає на розвиток проєктувального, конструктивного, комунікативного і організаторського компонентів педагогічної діяльності.

Серед найбільш важливих вмінь, пов'язаних з розв'язанням педагогічної ситуації, є *вміння побачити в ній проблему і та сформулювати її у вигляді педагогічного завдання*. Саме ця важлива дія є першим кроком активізації творчого потенціалу майбутнього вчителя в процесі його становлення.

Дослідниками встановлено, що педагогічна ситуація вирішує не окремо взятую мету або завдання, зокрема збагачення творчого потенціалу, а дозволяє реалізувати різні функції, одна з яких – спонукання до професійного самовиховання, самореалізації та самоствердження через рефлексію. Сам по собі процес розв'язання проблемних педагогічних ситуацій вже має творчий характер, оскільки вони не передбачають готових схем вирішення.

За наявності у психолого-педагогічній літературі численних збірників педагогічних задач та ситуацій недостатня увага приділяється саме технології їх спрямування в русло розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога в процесі його професійного становлення на основі тісної взаємодії теорії з практикою. Пошук оптимальних варіантів розв'язання педагогічних ситуацій, на думку окремих дослідників, пов'язаний із знаходженням відповідних алгоритмів, схем і таких способів впливу, які б забезпечували поетапність роботи над ними.

Більшість науковців у розв'язанні педагогічних задач пропонують застосовувати принцип поетапних дій. Зокрема, логічною є схема розв'язання виховних задач, запропонована О. Дубасенюк, яка визначає наступні етапи цього процесу: 1) підготовчий, або орієнтовний, сутність якого в накопиченні знань, умінь, навичок для розв'язання проблеми; 2) діагностичний або аналітичний, що проявляється в діагностиці рівня розвитку і особливостей особистості; 3) проектувальний – бачення і формулювання проблеми, проектування предметного змісту і форми виховної діяльності; 4) здійснення евристичної програми, спрямованої на визначення засобів, форм та методів розв'язання виховної задачі; 5) вироблення гіпотези, пошук рішення, його реалізація; 6) узагальнення і оцінка наслідків рішення виховної задачі (аналіз результатів, відхилень; проектування нових проблем, виховних задач) [2, с. 153-154].

Вивчення і співставлення підходів поетапного аналізу педагогічних задач дозволило нам розробити власну технологію розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій, спрямовану на розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя у його професійному становленні, за якою досягнення очікуваного результату передбачає наступні етапи: 1) осмислення, усвідомлення проблеми (педагогічної задачі, що підлягає розв'язанню) та її формулювання; 2) чітке визначення мети, якої прагне досягти педагог; 3) активізація теоретичних знань, що потрібні для педагогічно доцільних дій; 4) вибір оптимального способу впливу, проектування дій вчителя, 5) прогноз зворотної реакції та розвитку подій, наслідків того чи іншого кроку, подумки перевірка проєктів розв'язання ситуації; 6) реалізація оптимального способу впливу та його комунікативне забезпечення [4, с. 5]. Визначені етапи розв'язання ситуацій мають умовний характер, оскільки даному процесу притаманні динамічність, гострий дефіцит часу, інтелектуальне напруження. Саме тому набувають виключної важливості такі якості та властивості особистості вчителя, як педагогічна інтуїція, проникливість, емоційна врівноваженість, передбачливість, кмітливість та ін.

Розв'язуючи під керівництвом викладача складні педагогічні ситуації, студенти збагачують свій творчий потенціал, розвиваючи педагогічне мислення, аналітичні та комунікативні здібності; оволодівають досвідом пошукової та творчої діяльності; поглиблюють знання з теорії педагогіки, творчо застосовуючи їх на практиці; знайомляться із різноманітними способами педагогічного впливу; розвивають винахідливість, необхідну в складних умовах шкільної дійсності.

Зауважимо, що в процесі вирішення педагогічної ситуації важлива й репродуктивна діяльність, що проявляється на кожному з етапів. Це цілком природно, оскільки творча діяльність передбачає і репродуктивну складову.

Провідну ціль, яку ми ставимо, використовуючи проблемні педагогічні ситуації, образно формулюємо студентам словами педагога із художнього фільму про американську школу «Небезпечні думки» (режисерів Дона Сімсона і Джері Брукхаймера), фрагменти якого часто використовуються в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу. На наш погляд, цей фільм можна вважати практичною хрестоматією з педагогіки. Образні слова вчительки англійської мови викладач адресує студентам, цитуючи їх напам'ять: «Головна моя мета – навчити вас думати, адже мозок – це також м'яз. Щоб бути сильним, могутнім, треба постійно його тренувати. Кожна нова ситуація, кожна нова ідея допомагає вам розвивати новий м'яз. І ці м'язи роблять вас по-справжньому сильними. Це ваша зброя! Якщо до кінця року ви не станете кмітливішими, розумнішими, спритнішими, ви нічого не втратите. А якщо ви такими станете, ви матимете в своїх руках цінну зброю» [4, с. 3].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, власного досвіду, спостереження за діяльністю викладачів та вивчення результатів опитування студентів показали, що метод, пов'язаний з аналізом педагогічних ситуацій, широко застосовується в процесі вивчення педагогічних дисциплін, однак ця робота часто носить епізодичний, ситуативний та безсистемний характер. У зв'язку з тим, що вміння правильно орієнтуватись у складних педагогічних ситуаціях і знаходити оптимальні варіанти їх розв'язання може формуватися лише в діяльності, важливо систематично залучати до неї студентів. Це, в свою чергу, вимагає такої організації практичних та лабораторних занять з педагогічних дисциплін, на яких би майбутній учитель розв'язував складні педагогічні ситуації, наближені до реальної шкільної практики. Розв'язання педагогічних ситуацій, пов'язане з формуванням творчих умінь, передбачає пошук та конструювання оптимальних шляхів їх успішного вирішення, а відтак постійного інтелектуального напруження.

Проблемна ситуація, яка являє собою конфлікт між тим, що відомо, і тим, що необхідно з'ясувати, за С. Рубінштейном, є початковим моментом розумового процесу, поштовхом до інтелектуальної та творчої активності [6, с. 85]. Отже, збагачення творчого потенціалу, за нашим переконанням, можливе на

основі розв'язання педагогічних ситуацій *проблемного* характеру, які включають студентів у активну розумову діяльність, створюють сприятливі умови для того, щоб перевести в реально діючі ті потенційні здібності, які без створення подібних умов так і залишаються «дрімаючими потенціями».

Цікавими та корисними щодо розвитку творчих здібностей майбутніх учителів є ситуації з готовими варіантами розв'язку, над якими вони працюють індивідуально. Кожен студент отримує текст ситуації з перерахованими варіантами її розв'язання. Оптимальний варіант помічає знаком оклику (!), напроти припустимих варіантів ставить «+», неприпустимих – «-». Така робота дає можливість, по-перше, ознайомитись з різними способами розв'язання проблемної ситуації; по-друге, на основі їх аналізу здійснити вибір оптимального способу; по-третє, виключити неприпустимі варіанти, передбачивши їх низький коефіцієнт корисної дії або негативні наслідки. Також студент може доповнити запропоновані варіанти своєю версією, що реалізує творчий потенціал.

Багатоваріантність, передбачаючи аналіз різних способів розв'язання однієї і тієї ж ситуації, забезпечує всю широту бачення проблеми, створює сприятливі умови для самостійного усвідомленого вибору на основі зіставлення, роздумів, прогнозування результатів і сприяє, таким чином, розвитку творчого аналітичного мислення.

Досвід роботи свідчить, що творчу активність студентів викликають ситуації, що виникають стихійно в процесі взаємодії «викладач – студенти» і під керівництвом педагога спрямовуються в конструктивне русло.

Вважаючи однією з умов ефективності пізнавальної діяльності студентів позитивні емоції, які, за даними психологів, підвищують продуктивність праці на 18-20%, ми часто звертаємось до ситуацій іронічного характеру, які маючи глибокий педагогічний смисл, містять здоровий доречний гумор. Вони піднімають емоційний тонус, одночасно формуючи почуття гумору, роль якого у професійній діяльності вчителя цілком очевидна. Доречний гумор (лат. *humor* – «волога») як особливий вид комічного, у якому поєднується зовні комічне трактування предмета або зображення з внутрішньою серйозністю, не протирічить, а навпаки, підсилює серйозність, науковість, методичність навчального процесу.

Досить цікавими для студентів є численні ситуації з власного досвіду роботи автора в школі та ЗВО. Особливу увагу приділяємо ситуаціям, які, збагачуючи творчий потенціал, одночасно озброюють майбутніх учителів тими чи іншими методами та прийомами педагогічного впливу, важливими для їх професійного становлення. Так, розглядаючи тему «Прийоми педагогічної взаємодії», викладач звертається до ситуацій з власного досвіду роботи з успішного застосування саме тих прийомів, які аналізуються на занятті.

Застосування педагогічних ситуацій різних видів щоразу вносить в кожне заняття щось нове, одночасно вводять в творчу лабораторію викладача, збагачуючи студентів у методичному плані.

Значну роль у збагаченні творчого потенціалу особистості майбутніх учителів відіграє авторський посібник «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення» [4], рекомендований МОН України, який є своєрідним задачником з практичної педагогіки, спрямованим на розвиток творчого мислення студентів. Він містить педагогічні ситуації проблемного характеру з варіантами розв'язання, пропонуючи їх оцінити, віднайти оптимальні та доповнити власними. Посібник використовується на заняттях з усіх дисциплін педагогічного циклу, а також під час педагогічної практики. Наведені в ньому педагогічні ситуації наближені до реалій шкільного життя, оскільки здебільшого сталися під час педагогічної практики студентів, у професійній діяльності автора або випускників університету.

Серед цих педагогічних ситуацій є нетипові, які вимагають нестандартного вирішення, що відображає динаміку професійної діяльності вчителя з її непередбачуваним характером. Найчастіше ці рішення неможливо перенести в інші ситуації, але вони активізують інтелектуальні та творчі здібності студентів і стають важливою умовою їх подальшого розвитку.

Використання проблемних педагогічних ситуацій сприяє професійному становленню майбутніх учителів, розвиваючи не тільки їх творчі здібності, а й паралельно формуючи виховну компетентність. Ефективне розв'язання цих ситуацій передбачає здійснення *виховного впливу*, спрямованого на відмову від негативної моделі поведінки учня, її перебудову; блокування її негативних проявів; зміну установок, мотивів, ставлень; на спонукання до правильних висновків; забезпечення взаємного контакту; попередження конфлікту, що назріває; з'ясування стосунків після нього. Інакше кажучи, при розв'язанні запропонованих у збірнику складних педагогічних ситуацій, необхідно змоделювати такий спосіб виховного впливу, який би викликав післядію та сприяв позитивним змінам у структурі особистості вихованця [4, с. 4].

З метою збагачення творчого потенціалу особистості майбутнього педагога як важливої умови успішності його професійного становлення у збірнику пропонуються для аналізу та розв'язання складні педагогічні ситуації таких видів: 1) з готовими варіантами розв'язання, кожен з яких необхідно критично осмислити, «приміряти» до змісту ситуації та оцінити з на відповідність або невідповідність обставинам; 2) ситуації, у завданнях до пропонується спрогнозувати наслідки

поданих варіантів і доповнити їх власними; 3) ситуації, продовження яких (оптимальні варіанти розв'язання) подаються в кінці збірника, і студент звертається до них після власних спроб вирішення, маючи можливість порівняти свої прогнози з реальними рішеннями; 4) незакінчені ситуації, що вимагають від майбутнього педагога самостійно змодельовати власні варіанти подальшої поведінки; 5) ситуації з конкретними запитаннями до кожної, спрямованими на реалізацію творчого потенціалу студента; 6) ситуації першого знайомства з учнями на конструювання моделей конструктивної самопрезентації вчителя; 7) ситуації, які містять комплекс проблем, що відображають різні аспекти діяльності вчителя [9, с. 5-6]. Цікавими для студентів є педагогічні ситуації, які *перериваються завданнями*. Їх необхідно осмислити і виконати, перш ніж читати далі, а після порівняти власні варіанти розв'язання з тими, які подаються після завдань [4, с. 57]. Кожний різновид ситуацій супроводжується окремим алгоритмом їх розв'язання.

Наведемо приклад алгоритму до ситуацій з *готовими варіантами вирішення*, які потрібно критично осмислити, оцінити на відповідність або невідповідність обставинам, обрати оптимальний та обґрунтувати його: 1) уважно прочитайте. спробуйте з'ясувати, в чому полягає проблема; 2) спершу продумайте власний педагогічно доцільний варіант, спрямований на вирішення проблеми; 3) познайомтесь із варіантами розв'язання ситуації, запропонованими в посібнику та спробуйте спрогнозувати результат кожного з них; 4) неприпустимі, на вашу думку, варіанти позначте мінусом (-); 5) варіанти, які ви вважаєте припустимими, позначте плюсом (+); 6) уважно перечитайте кожен «плюсовий» варіант і визначте найкращий, поставивши навпроти ще один плюс. обґрунтуйте свій вибір; 7) поясніть, які, на ваш погляд, помилки допущені в «мінусових» варіантах. чому ви вважаєте їх неприпустимими?; 8) якщо серед запропонованих варіантів ви не знаходите оптимального, запропонуйте і обґрунтуйте власний [4, с. 7].

Висновки. Ключові моменти технології розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя шляхом аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій, що узагальнюють викладене вище, схематично подано на рис. 1.

Рис. 1. Збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя засобами розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій

Наведемо кілька відгуків, що свідчать про оцінку пропонованої технології: «Я й не думав, що педагогіка може бути такою цікавою. Виявляється, їй сміливо можна присвятити своє життя»; «Розв'язуючи ситуації, я помітив, що став більше задумуватись над своїми вчинками, в мене на краще змінились стосунки з батьками та друзями»; «Я завжди чекав цих занять, тому що на кожному

з них було щось нове (ситуація, педагогічний жарт, фрагмент фільму, цікавий прийом, інтрига і т. ін.)»; «Під час розв'язання ситуацій думаю про себе, про свої власні можливості, недоліки, ставлячи себе на місце того чи іншого вчителя!»; «На жаль, на заняттях з методики викладання ми моделюємо лише «ідеальні ситуації», коли всі діти слухняні, розумні, готові до занять і розуміють матеріал з першого слова. Але так не буває. На заняттях з педагогіки ми вчили розв'язувати складні ситуації, які чекають на нас. Я щиро вдячна Вам за це»; «Мене в першу чергу цікавили методичні аспекти занять. На кожній парі був ефект новизни. Запозичила багато методичних прийомів розв'язання складних ситуацій, які вже застосовувала і залишилась задоволена результатом. Щиро дякую!».

Література

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психол. очерк: книга для учителя. 3-е изд. М.: Просвещение. 1991. 93 с.
2. Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності педагога. Житомирський державний педагогічний інститут ім. І. Франка, 1994. 163 с.
3. Каплінський В. В. Використання відеоситуацій у процесі вивчення педагогіки. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. Вінниця, 2002. С. 142–146.
4. Каплінський В. В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: навчальний посібник для майбутніх учителів. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2022. 80 с.
5. Максименко С. Д., Заброцький М. М. Технологія спілкування: Комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування: посібн. К.: Главник, 2005. 112 с.
6. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования. М.: Изд-во АН СССР, 1958. 147 с.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. К.: Міленіум, 2006. 344 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1976. 654 с.
9. George Monbiot. Out of the wreckage: a new politics for an age of crisis. London: Verso, 2017. 214 p.

References

1. Vyhotskyi L. S. Voobrazhenye y tvorchestvo v detskom vozraste: psykhol. ocherk: knyha dlia uchytelia [Imagination and creativity in childhood: psychol. feature article]. 3-e yzd. M.: Prosveshchenye. 1991. 93 s.
2. Dubaseniuk O. A. Osnovy teorii i praktyky profesiinoi vykhovnoi diialnosti pedahoha [Basics of the theory and practice of the teacher's professional educational activity]. Zhytomyrskyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut im. I. Franka, 1994. 163 s.
3. Kaplinskyi V. V. Vykorystannia videosytuatsii u protsesi vyvchennia pedahohiky [The use of video situations in the process of studying pedagogy]. Naukovi zapysky VDPU im. M. Kotsiubynskoho. Ser. Pedahohika i psykholohiia. Vinnytsia, 2002. S. 142-146.
4. Kaplinskyi V. V. 100 skladnykh sytuatsii na urokakh ta poza urokamy: shukaiemo rishennia [100 difficult situations in the classroom and outside the classroom: looking for solutions]: navchalnyi posibnyk dlia maibutnykh uchyteliv. Vinnytsia: TOV «Niland LTD», 2022. 80 s.
5. Maksymenko S. D., Zabrotskyi M. M. Tekhnolohiia spilkuvannia: Komunikatyvna kompetentnist uchytelia : sutnist i shliakhy formuvannia [Communication technology: Communicative competence of the teacher: essence and ways of formation]: posibn. K.: Hlavnyk, 2005. 112 s.
6. Rubynshtein S. L. O myshleny y putiakh eho yssledovanyia [About thinking and ways of its research]. M.: Yzd-vo AN SSSR, 1958. 147 s.
7. Sysoieva S. O. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti [Basics of pedagogical creativity]: pidruchnyk. K.: Milenium, 2006. 344 s.
8. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory [Selected works] : v 5-ty t. T. 1. K.: Rad. shkola, 1976. 654 s.
9. George Monbiot. Out of the wreckage: a new politics for an age of crisis. London: Verso, 2017. 214 p.

УДК 811.111

DOI 10.31652/2415-7872-2022-70-73-77

ЯНА НЕЧЕПОРУК

orcid.org/0000-0003-1152-8030

yananecheporuk83@gmail.com

кандидат педагогічних наук,

докторант кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка,

вул. Шевченка 1, м. Кропивницький

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВА ЛЬОТНОЇ ОСВІТНОЇ ГАЛУЗІ: ІСТОРІЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Дана стаття розглядає професійну іншомовну підготовку, як основу вітчизняної льотної освіти. Здійснивши низку історичних досліджень, було визначено, що з певного часу професійна іншомовна підготовка стала принциповою вимогою та основним критерієм професіоналізму у вітчизняній льотній